

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Лободи Світлани Миколаївни

про дисертацію Літіченко Олени Дмитрівни

**«Ідеї трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі
(50-80роки ХХстоліття)»**,

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

***Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими
науковими програмами.***

Виклики ХХІ століття – розвиток інформаційних технологій, глобальні інтеграційні процеси в суспільстві, концептуальні зміни в освіті й, відповідно, зміни в свідомості людей – спричиняють переосмислення питань економічної та професійної підготовленості молоді до життя в суспільстві, в якому розвиваються нові економічні зв'язки між державою і її громадянами, коли постійно підвищуються вимоги до якості роботи, рівня професійної компетентності в тій чи іншій галузі, до моральних якостей людини. Оновлена система освіти в Україні передбачає пошук вирішення цих питань, починаючи з першої ланки, оскільки саме в дошкільному дитинстві закладається фундамент морального становлення особистості та формуються життєві компетенції, серед яких вагоме місце займає елементарна залученість до трудової діяльності, домірна віковим особливостям дітей дошкільного віку трудова компетентність, ставлення до праці, система знань про працю дорослих та її значення в житті людини. Не менш важливим напрямом у реалізації цих завдань є оприлюднення досвіду вирішення освітніх завдань у педагогічній пресі.

Історія засвідчує, що кожному століттю притаманні реформи, трансформації та виклики, які ми переживаємо сьогодні. Тому важливе значення має врахування історико-педагогічного досвіду, як запоруки виявлення здобутків та помилок у досліджуваній проблемі, уникнення негативного досвіду, а також можливої екстраполяції (з урахуванням поправок та змін в інтелектуальному, духовному, соціальному, економічному розвитку суспільства) позитивних надбань, визначення продуктивних шляхів удосконалення освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, педагогізації батьків.

У зазначеному руслі важливим є звернення О. Д. Літіченко до проблеми вивчення ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі 50 – 80роки ХХ століття, що в умовах ідеологічного супроводу соціально-економічних суспільних перетворень, дозволяло упроваджувати в роботу з дітьми дошкільного віку зміст, форми і методи трудового виховання через широку мережу дитячих садків та публікаційну активність у педагогічній пресі науковців і практиків.

Важливо відзначити, що дисертацію підготовлено згідно плану наукових досліджень Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські,

освіто логічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатопрофільної університетської освіти» (державний реєстраційний номер 0110U 006274).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті проведеного дослідження дисертанткою:

- окреслено історіографію проблеми та проаналізовано джерельну базу дослідження;
- з'ясовано вплив педагогічної преси історичного періоду дослідження на розвиток ідей про трудове виховання дітей дошкільного віку;
- з'ясовано передумови розвитку ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі в хронологічних межах наукового пошуку;
- розроблено періодизацію та розкрито основні ідеї трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі у хронологічних межах дослідження;
- виокремлено перспективні ідеї щодо трудового виховання дітей дошкільного віку для вдосконалення змісту сучасної дошкільної освіти України.

Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертація О.Д.Літченко є цілісним дослідженням ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі 50–80 років ХХ століття, в якому вперше:

- цілісно й системно висвітлено розвиток ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі 50-80-х рр.. ХХ ст., виявлено нові знання про вплив педагогічної преси на поширення, популяризацію, просвітництво педагогів і батьків, громадськості з актуальних питань трудового виховання дітей у дитячих садках;
- визначено критерії соціально-економічної та педагогічної зумовленості, публікаційної активності педагогічної преси та на їх основі розроблено періодизацію розвитку ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі у 50-80-х рр..ХХ ст.;
- виокремлено чотири періоди розвитку ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі у 50-80-х рр..ХХ ст й етапи в них: I період (1951-1959) – актуалізації ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі та окреслено два етапи: пошук шляхів удосконалення трудового виховання дітей дошкільного віку (1951-1959), активізації публікацій у педагогічній пресі з проблем трудового виховання дітей дошкільного віку (1956-1959); II період (1959-1973) – зміцнення зв'язку трудового виховання дітей дошкільного віку з життям та виділено етапи: домінування ідей трудового виховання на шпальтах періодичної преси (1959-1964), реалізації ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в практичній діяльності дитячих садків (1964-1973); III-й період (1973-1984) – удосконалення змісту дитячої праці на психолого-педагогічних засадах і етапи в ньому: поширення ідей про

трудове виховання дітей дошкільного віку як засобу всебічного і гармонійного розвитку (1973-1977), упровадження комплексного підходу до трудового виховання для досягнення всебічного гармонійного розвитку (1977-1984); IV-й період (1984-1989) – нормативно-творчий, що характеризується розробленням програмового забезпечення змісту, форм і методів трудового виховання дітей дошкільного віку;

- уточнено роль педагогічної преси в поширенні ідей про трудове виховання дітей дошкільного віку, впровадження досягнень науки у практику дошкільного виховання, поширення в освітньому просторі УРСР педагогічного досвіду, просвітництво батьків і громадськості з актуальних проблем трудового виховання дітей дошкільного віку вісторичний період дослідження;

- введено фактологічний матеріал про діяльність дитячих садків із питань організації трудового виховання дітей дошкільного віку, що висвітлювався на шпальтах періодичної преси (ж-л «Дошкільне виховання») у хронологічних межах дослідження.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Результати і висновки дослідження можуть бути використані в оновленні змістово-методичного забезпечення підготовки фахівців спеціальності 012 «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня, зокрема, оновлення змісту навчальних програм з історії педагогіки, дошкільної педагогіки, тематики курсових, дипломних проєктів (робіт) здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом.

Дисертаційна робота О. Д. Літченко має чітку структуру, характеризується цілісністю та логічністю викладу наукового матеріалу. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел, 14 додатків на 28 сторінках. Список використаних джерел налічує 404 найменувань, з них – 55 архівні джерела. Загальний обсяг роботи – 274 сторінки, із них основного тексту – 195 сторінок. Робота містить 4 таблиці, 1 рисунок. Розділи дисертації логічно завершені, містять висновки, що відповідають змісту та завданням дослідження.

Дисертантка на достатньому науковому рівні обґрунтувала вибір теми та її актуальність, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, аргументувала використання обраних методів дослідження.

У першому розділі «Трудове виховання дітей дошкільного віку у педагогічній пресі 50-80-х рр. ХХ століття як історико-педагогічна проблема» здійснено систематизацію джерельної бази, що дало змогу дисертантці виокремити основні групи джерел дослідження (документальні, педагогічна преса, інтерпретаційні). Глибокий наліз і узагальнення теоретичних джерел сприяли розкриттю та уточненню сутності понять «ідеї трудового виховання дітей дошкільного віку», «трудове виховання», «трудове виховання дітей дошкільного віку», «преса», «педагогічна преса» щодо досліджуваної теми. Вагомим у кількісному та якісному сенсі елементом джерельної бази

дослідження є матеріали з фондів Центрального державного архіву громадських об'єднань, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України в м. Києві – 55 архівних справ.

У другому розділі «Передумови й періодизація розвитку ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі (50-80-ті роки ХХ століття)» на основі аналізу історико-педагогічних фактів виокремлено соціально-економічні, політичні, педагогічні передумови поширення ідей трудового виховання в педагогічній пресі. Для визначення основних періодів та виокремлення в них етапів розвитку ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі в історичних межах дослідження кваліфіковано використано конструктивно-генетичний метод.

Визначені дисертанткою періоди та етапи розвитку ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі є достатньо обґрунтованими, що дозволило констатувати: в означених хронологічних межах відбувалося накопичення вагомих теоретичних та практичних здобутків у трудовому вихованні дітей дошкільного віку, що зумовило трансформацію ідей репродуктивного характеру в появу творчого підходу педагогів до вирішення завдань трудового виховання з метою розвитку творчої особистості дитини дошкільного віку в нових соціально-економічних умовах.

Студіювання різних груп праць уможливило визначення ключових ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в кожному з трьох періодів в означених хронологічних межах.

Розроблення періодизації розвитку ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі досліджуваного періоду дозволило О.Д.Літіченко зробити важливі узагальнення щодо впливу педагогічної преси на поступ наукової думки та популяризацію й поширення передового педагогічного досвіду.

У третьому розділі «Поширення ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі (50-80-х роках ХХ століття)» на основі виокремлення особливостей реалізації ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі у визначених періодах зроблено спробу здійснити теоретичну реконструкцію розвитку цих ідей для екстраполяції в сучасній системі дошкільної освіти України. Авторка наводить переконливі аргументи щодо значущості постійного обміну педагогічним досвідом на сторінках педагогічної преси та доводить, що розроблення змісту, методів, форм, засобів реалізації завдань трудового виховання дітей дошкільного віку еволюціонувало завдячуючи саме такій прозорості та відкритості. Заслуговує на увагу розкриття дисертанткою внеску українських науковців (Л. Артемова, З. Борисова, А. Бондар, Т. Введенська, Н. Савельєва, Т. Цвєлих, М. Ярославський) у теорію і практику трудового виховання дітей дошкільного віку, формування вітчизняної школи досліджень проблем виховання дошкільників у праці.

Дисертаційна робота О.Д. Літченко за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Дисертант адекватно у роботі як до регіональних, саме українських педагогічних періодичних видань, так і до видань центральної преси. На наш погляд, було б бажано більше уваги приділити аргументації ролі і впливу цих двох типів видань на розвиток педагогічної науки і практики, що значно збагатило б теоретичні здобутки дисертації та виокремило авторську позицію.
2. У роботі представлено широке коло педагогічних персоналій та достатньо великий спектр дослідницьких концепцій трудового виховання дітей дошкільного віку 50–80-х рр. ХХ ст. Робота значно виграла б, якби дисертант представила градаційну аналітичну вибірку, яка б наочно представила роль та значення окремих педагогічних персоналій аналізованого часу на теоретичному та практичному рівні.
3. Одним із безперечних здобутків представленого дослідження є періодизація розвитку ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі у 50-80-х рр. ХХ ст. Проте звуження та конкретизація принципів періодизації та чітке визначення її педагогічних детермінант сприяло б додатковому її змістовному і логічному структуруванню.
4. На наш погляд, практичний досвід реалізації педагогічних ідей трудового виховання дітей дошкільного віку 50–80-х рр. ХХ ст. потребує окремого узагальнення.
5. Рекомендуємо за результатами дослідження випустити тематичний бібліографічний покажчик.
6. На жаль, представлена робота та текст автореферату не позбавлені технічних та стилістичних помилок.

Повнота викладу основних результатів дослідження в наукових виданнях.

Основний зміст і результати дослідження представлено в 15 публікаціях (2 у співавторстві), із них : 5 статей опубліковано у вітчизняних фахових виданнях, 2 – у виданнях, що входять до міжнародної наукометричної бази IndexCopernicus, 1 – у зарубіжному періодичному виданні, 1 – у науковому виданні, 6 – у матеріалах науково-практичних конференцій, 2 – як розділи до програми розвитку, виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина» та методичних рекомендацій до неї. На основі аналізу змісту публікацій О. Д. Літченко можна зробити висновок про те, що наукові положення,

висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Структурна побудова, зміст, висновки, що викладені в авторефераті, повністю відображають основні положення дисертації.

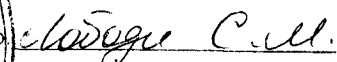
Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів».

Аналіз дисертації, автореферату та публікацій дає підстави для висновку про те, що дисертація «Ідеї трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі (50 – 80-ті роки ХХ століття)» є завершеною, самостійно виконаною науковою роботою, що має вагомe теоретичне і прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року за № 567) та іншим інструктивним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо кандидатських дисертацій, а її автор – Літченко Олена Дмитрівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

**Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри комп'ютерних
мультимедійних технологій
Національного авіаційного університету**

 С. М. Лобода

с в і д ч у ю
Вчений секретар
Національного авіаційного університету
